

УДК 343.985:343.77(477)

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ ЛІСУ

Олена ПИЛИПЕНКО,
здобувач кафедри загальноюридичних дисциплін
Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

АНОТАЦІЯ

У статті досліджуються типові слідчі ситуації першого етапу розслідування незаконної порубки лісу. Установлено місце типових слідчих ситуацій у межах криміналістичної методики розслідування таких злочинів. Визначено, що основними критеріями типізації слідчих ситуацій першого етапу розслідування незаконного вирубування лісу є кількісний та інформаційний. На думку автора, інформаційний критерій передбачає дослідження типового обсягу криміналістично значущої інформації про злочин, якою володіє слідчий на відповідному етапі розслідування злочину, і відомостей про можливості слідства отримати так інформацію про злочин. Зважаючи на кількісний критерій, слідчі ситуації першого етапу розслідування незаконного вирубування лісу можна типізувати на основі вивчення статистичної повторюваності тих або інших комбінацій відомостей, що належать до інформаційного критерію. Запропоновано перелік типових слідчих ситуацій першого етапу розслідування таких злочинів.

Ключові слова: незаконна порубка лісу, кримінальне провадження, досудове розслідування, початковий етап розслідування, критерії типізації, типова слідча ситуація.

TYPICAL INVESTIGATIVE SITUATIONS OF THE INITIAL STAGE OF INVESTIGATION OF ILLEGAL FELLING OF TIMBER

Olena PYLYPENKO,
Degree Seeking Applicant at Department of General Legal Disciplines
Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko

SUMMARY

The article is devoted to the study of typical investigative situations of the initial stage of the investigation of illegal logging. A place of typical investigative situations has been established within the framework of a criminalistic methodology for investigating such crimes. It was determined that the main criteria of typification of investigative situations of the initial stage of the investigation of illegal logging are quantitative and informative. According to the author, the informative criterion involves the study of a typical volume of forensically relevant information about the crime event, that is available at the appropriate stage of the pre-trial investigation, and information about the opportunities of police to receive such information about the crime. Based on the quantitative criterion, the investigative situations of the initial stage of the investigation of illegal logging can be typed on the basis of the study of the statistical repeatability of certain combinations of information that was attributed to the information criterion. A list of typical investigative situations of the initial stage of the investigation of these crimes is proposed in the article. The prospects of further studying of the given problem are determined, in particular, the need to formulate typical investigative versions and algorithms of the investigator's actions for each of the situations above is determined. The further research is intended to improve the process of pre-trial investigation of illegal logging and to direct investigators, prosecutors in the course of such activities.

Key words: illegal logging, criminal proceedings, pre-trial investigation, initial stage of investigation, typification criteria, typical investigative situation.

Постановка проблеми. Зважаючи на панівний на сучасному етапі ситуаційний підхід до розслідування злочинів, криміналістичні методики розслідування традиційно охоплюють інформацію про типові для відповідних кримінальних проваджень слідчі ситуації. Процес розслідування незаконних порубок лісу детермінується широким спектром чинників, що впливають на діяльність органів досудового слідства. Отже, виникає потреба в аналізі таких чинників і визначенні й класифікації типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування незаконної порубки лісу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням поняття, видів і значення слідчих ситуацій у своїх працях приділяли увагу В. П. Бахін, Р.С. Белкін, С.В. Веліканов, А.Ф. Волобуєв, Л.Я. Драпкін, В.А. Журавель, В.О. Конова-лова, В.Л. Синчук, Р.Л. Степанюк, В.В. Тіщенко, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько, Б.В. Щур та інші вчені. Проблеми типізації слідчих ситуацій розслідування злочинів проти

довкілля розглянуті в роботах С.О. Книженко, А.С. Кудінова, О.В. Одерія, Ю.М. Туровця та інших. Проте питання типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування незаконної порубки лісу ще не знайшло відображення у вітчизняній науковій літературі, що визначає потребу в проведенні такого дослідження.

Метою і завданням статті є розроблення критеріїв типізації, а також визначення та класифікація типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування незаконної порубки лісу.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні процес розслідування злочину здається неможливим без врахування слідчої ситуації, що склалася в межах відповідного провадження. На думку В.М. Шевчука, ситуаційний підхід набуває особливого значення для оптимізації процесу розслідування, зокрема і шляхом використання в слідчій діяльності інформації узагальненого характеру, найадекватнішої для вибору й адаптації типових тактичних рішень, що забезпечують оптимальне

провадження [1, с. 149]. Ситуаційний підхід також визнається науковцями як один із принципів здійснення криміналістичних наукових досліджень [2, с. 186].

Інформація про типові слідчі ситуації, що складаються в процесі розслідування тих чи інших злочинів, зараз є невід'ємною частиною більшості криміналістичних рекомендацій із розслідування правопорушень. Названий блок інформації до модельної структури методики розслідування додають В.А. Журавель [2, с. 109], В.Ю. Шепітько [3, с. 417], Б.В. Щур [4, с. 140] та інші вчені.

У науковій літературі є два основних підходи до розуміння слідчої ситуації. Р.С. Белкін визначив слідчу ситуацію як сукупність умов, в яких у даний момент здійснюється розслідування, тобто обстановку, в якій здійснюється доказування. Згаданий автор визначає широкий спектр об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на формування такої ситуації [5, с. 133]. Його позиція зазнавала критики з боку інших науковців. Так, Л.Я. Драпкін вважає за неможливе планування слідчим процесу розслідування, зважаючи на запропонований Р.С. Белкіним широкий перелік чинників реальної або «зовнішньої» ситуації розслідування. Натомість згаданий науковець віддає перевагу більш вузькому, «внутрішньому» інформаційному підходу до визначення слідчої ситуації, що передбачає формування інформаційної моделі такої ситуації [6, с. 13–14].

Слушною здається позиція А.Ф. Волобуєва, який пропонує використовувати для типізації слідчих ситуацій саме вузький інформаційний підхід, а типову слідчу ситуацію визначає як сукупність інформації (доказів і оперативно-розшукових відомостей), яка найбільш характерна для певного етапу розслідування в кримінальних провадженнях окремих категорій [7, с. 203].

Серед науковців немає єдиної позиції щодо періодизації розслідування злочину, яка впливає на підходи до типізації слідчих ситуацій. Поділ досудового розслідування на ті чи інші етапи може спиратися на прийняття слідчим, прокурором ключових процесуальних рішень, або на завдання, які має вирішувати слідство на відповідних етапах, а також на поєднання названих критеріїв [8, с. 141]. Традиційним є виділення початкового, наступного та заключного етапів досудового розслідування, а наукові дискусії точаться щодо їхніх меж. З погляду типізації слідчих ситуацій, найперспективнішим здається початковий етап розслідування злочину. Найбільш поширеною в спеціальній літературі є позиція, яка передбачає, що названий етап починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується повідомленням особи про підозру у зв'язку з хоча б одним епізодом злочинної діяльності [7, с. 211; 8, с. 142–143].

С.В. Великанов зазначає, що в межах криміналістичної методики типова слідча ситуація може розглядатися як її науковий опис, отриманий завдяки дослідженню репрезентативно оптимальної множини однорідних конкретних ситуацій, що складаються в розслідуванні певного виду злочину і типізовані на підставі заданих параметрів [9, с. 12]. В.Л. Синчук пише, що типова слідча ситуація – це наукова абстракція, в якій відображені найбільш загальні, ймовірні риси, що характеризують перебіг і стан розслідування на певному етапі, а для забезпечення типізації з усіх компонентів, що входять до структури слідчої ситуації, доцільно залишити тільки компоненти інформаційного характеру [10, с. 183]. Отже, можна дійти висновку, що основними критеріями типізації слідчих ситуацій є кількісний (або критерій повторюваності) та інформаційний, які є загальними та потребують конкретизації з огляду на специфіку процесу розслідування тієї чи іншої категорії злочинів.

Інформаційний критерій, насамперед, передбачає дослідження типового обсягу криміналістично значущої інфор-

мації про подію злочину, що наявна у слідчого на відповідному етапі розслідування злочину. На початковому етапі така інформація отримується з повідомлення про ознаки кримінального правопорушення та шляхом проведення первинних слідчих (розшукових) дій і організаційних заходів. Оскільки початковий етап закінчується повідомленням особи про підозру, а основним завданням названого етапу є, відповідно, збирання слідством достатнього обсягу доказів для прийняття такого процесуального рішення, відомості про особу злочинця мають ключове значення для вирішення поставленого завдання.

Саме обсяг інформації про особу злочинця було використано науковцями як основний інформаційний критерій типізації слідчих ситуацій розслідування злочинів проти довілля загалом [11, с. 295] і злочинів, пов'язаних зі знищенням (пошкодженням) об'єктів природи, зокрема. [12, с. 10]. Специфіка розслідування незаконної порубки лісу полягає в тому, що найчастіше первинна інформація про ознаки відповідного кримінального правопорушення вже містить відомості про місце й орієнтовний час вчинення злочину. У таких умовах обсяг відомостей про особу злочинця є критерієм диференціації типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування досліджуваних злочинів.

Як слушно зазначає Р.Л. Степанюк, поняття типової слідчої ситуації не варто обмежувати тільки даними про сукупність наявної в слідчого інформації про обставини злочину, а доцільно включати й інший інформаційний компонент – про найбільш значущі характеристики процесу розслідування [13, с. 111]. Тому другим важливим аспектом інформаційного критерію типізації слідчих ситуацій можна визнати відомості про можливість слідства отримувати криміналістично значущу інформацію про злочин. У реаліях розслідування незаконного вирубування лісу слідчі ситуації можна диференціювати за вчиненням злочину в умовах очевидності або неочевидності, що на практиці проявляється в наявності чи відсутності очевидців тих чи інших епізодів злочинного діяння. Такі особи можуть повідомити слідству відомості про особу злочинця, точні час і місце, обставини вчинення злочину тощо.

За кількісним критерієм слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконної порубки лісу можуть бути типізовані на основі дослідження статистичної повторюваності тих чи інших комбінацій відомостей про подію злочину та процес розслідування, що були віднесені нами до інформаційного критерію.

Щодо класифікації слідчих ситуацій (як реальних, так і типових), то найбільш загальним є їх поділ на сприятливі та несприятливі [9, с. 10]. Тому вважаємо за доцільне розмістити типові слідчі ситуації розслідування незаконної порубки лісу за зменшення їхньої сприятливості.

За попередніми результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо розслідування незаконного вирубування лісу, у 76,5% випадків злочинця було затримано «на гарячому» під час здійснення порубки або транспортування деревини з місця вчинення злочину. Названу ситуацію можна вважати найбільш сприятливою, адже в такому разі слідству відомі ознаки особи злочинця, місце й час вчинення злочину та/або маршрут транспортування порубленої деревини. Основними завданнями слідчого в такій ситуації є виявлення, фіксація та вилучення слідів злочину, встановлення осіб і затримання можливих співучасників злочину, збирання доказів, достатніх для повідомлення заарештованій особі про підозру. Коли злочинця затримано під час транспортування деревини, конкретне місце порубки може бути невідомим, та перед слідчим постають завдання щодо встановлення місця, часу й інших обставин скоєння злочину.

У 15,3% вивчених кримінальних проваджень злочинців не було затримано на гарячому, проте слідством були встановлені деякі відомості про ознаки особи злочинця. Джерелами таких відомостей можуть бути сліди, залишені злочинцем на місці події, та показання очевидців злочинного діяння тощо. Основним завданням слідчого в таких ситуаціях є виявлення, фіксація та вилучення слідів злочину, допит очевидців, встановлення ознак, розшук і затримання злочинця, збирання доказів, достатніх для повідомлення такій особі про підозру.

У 8,2% випадків слідством не було затримано злочинця та не було встановлено ознак його особи. Названа ситуація є найменш сприятливою і відповідає вчиненню злочину в умовах неочевидності. До першочергових завдань слідчого в таких ситуаціях можна віднести ретельний огляд місця події зі збиранням і фіксацією слідів злочину, відшукування можливих очевидців вирубання чи транспортування деревини, встановлення ознак і розшук злочинця.

Отже, типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування незаконної порубки лісу є:

Ситуація 1. Встановлено ознаки вчинення незаконної порубки, особу (злочинця) затримано на гарячому (76,5%).

Ситуація 1.1. Злочинця затримано під час вирубання (47,9%).

Ситуація 1.2. Злочинця затримано під час транспортування деревини (28,6%).

Ситуація 2. Встановлено ознаки вчинення незаконної порубки, встановлено ознаки особи злочинця, проте останнього не було затримано (15,3%).

Ситуація 3. Встановлено ознаки вчинення незаконної порубки, не встановлено ознаки особи злочинця (8,2%).

Проте сам перелік типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування злочину не є достатнім для практиків. У процесі майбутніх досліджень для кожної з наведених ситуацій необхідно сформулювати типові слідчі версії та запропонувати алгоритми дій слідчого для їх перевірки. Перспективним напрямом розвитку методики розслідування є також розроблення типових тактичних операцій, тобто комплексів слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій і організаційних заходів, покликаних вирішити ті чи інші конкретні задачі розслідування.

Висновки. У підсумку зазначимо, що типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконної порубки лісу є одним із ключових елементів криміналістичної методики розслідування названих злочинів. Запропонований перелік ситуацій стане підґрунтям для подальших наукових розробок, покликаних вдосконалити процес досудового розслідування досліджуваних злочинів і скерувати слідчих, прокурорів під час такої діяльності.

Список використаної літератури:

1. Шевчук В.М. Ситуаційна обумовленість тактичних операцій : проблеми та перспективи дослідження / В.М. Шевчук // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 9. – С. 58–67 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hniise.gov.ua/user_files/File/sbornik/2009/Shevchuk.pdf.

2. Журавель В.А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : [монографія] / В.А. Журавель. – Х. : Видавнича агенція «Апостиль», 2012. – 304 с.

3. Криміналістика : [підруч.] / В. Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. ; за ред. В.Ю. Шепітька. – 5-те вид., переробл. та допов. – Київ : Ін-Юре, 2016. – 640 с.

4. Щур Б.В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : [монографія] / Б.В. Щур. – Харків : Харків юридичний, 2010. – 320 с.

5. Белкин Р.С. Курс криминалистики : в 3-х т. / Р.С. Белкин. – Т. 3 : Криминалистические средства, приемы и рекомендации. – М. : Юристъ, 1997. – 346 с.

6. Драпкин Л.Я. Основы теории следственных ситуаций / Л.Я. Драпкин. – Свердловск : Издательство Уральского университета, 1987. – 168 с.

7. Волобуев А.Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва : дис. ... д. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / А.Ф. Волобуев ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2001. – 427 с.

8. Журавель В.А. Проблеми періодизації досудового розслідування / В.А. Журавель // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – №. 2. – С. 136–144.

9. Великанов С.В. Класифікація слідчих ситуацій у криміналістичній методиці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / С.В. Великанов ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 22 с.

10. Синчук В.Л. Типові слідчі ситуації в методиці розслідування вбивств / В.Л. Синчук // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – Вип. 2 (29). – С. 181–186.

11. Одерій О.В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : [монографія] / О.В. Одерій. – Харків : Діса-Плюс, 2015. – 528 с.

12. Туровець Ю.М. Початковий етап розслідування злочинів проти довкілля : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Ю.М. Туровець. – Ірпінь, 2012. – 19 с.

13. Степанюк Р.Л. Ситуаційний підхід у формуванні методик розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України / Р.Л. Степанюк // Право і безпека. – 2013. – №. 3. – С. 110–115.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

Пилипенко Олена Миколаївна – здобувач кафедри загальноюридичних дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Pylipenko Olena Mykolaivna – Degree Seeking Applicant at Department of General Legal Disciplines, Luhansk State University of Internal Affairs Named after E.O. Didorenko

kaskrimluvd@gmail.com